

373.3.091.2(075)

В 92

Міністерство освіти України
Криворізький державний педагогічний університет

**ВИКЛАДАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ШКОЛИ**

Навчальний посібник

Випуск 4

Кривий Ріг: ПП Видавничий дім

1999

України, краса! Ти розкуто встаєш із колін.

* Прапороносці проносять по сцені і по залу державний синьо-жовтий прапор.

Юним козачатам гості вручають “Пам”ятку Джури”, “Словарик січовика”, сувеніри, квіти.

Під звуки “Козацького маршу” герої свята – юні козачата першими виходять на сцену, а потім крізь залу.

Прощання і проводи гостей. Підведення підсумків заходу. Аналіз вдалих місць і недоліків.

Примітка: В сценарії використано поетичні твори Т.Г.Шевченка, П.Г.Тичини, В.М.Сосюри та інших українських поетів.

ФАНТАЗІЯ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В ХУДОЖНІЙ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ.

(С. Л. Кучер).

Сучасна педагогіка обирає своєю метою розвиток творчої особистості, тобто такої особистості, яка в своїй діяльності вільна від стереотипів, не обмежена рамками звичного, повсякденного і здатна на перетворення оточуючого середовища. Творча людина відрізняється від людини-виконавця вільністю мислення, ініціативністю, сильною волею, прагненням до оновлення, покращення життя людства, що є якостями великої цінності. Для того, щоб створити щось нове у будь-якій галузі людського життя окрім глибоких, фундаментальних знань потрібна творча уява, фантазія. Без уяви не був би можливим прогрес ні в науці, ні в техніці, ні в мистецтві.

Уява потрібна людині і в повсякденному житті. Але це вже інший вид – уява відтворююча. Жоден шкільний предмет не може повноцінно засвоюватися без діяльності уяви. Захоплююче, цікаве викладання викликає яскраву мимовільну уяву в учня. Слухаючи розповідь вчителя або читаючи книжку, учень довільно створює образи в уяві.

У порівнянні з відтворюючою, творча уява сприяє самостійному створенню нових образів, які реалізуються в оригінальних і цінних продуктах діяльності. В залежності від того, який вид уяви переважає в структурі особистості, знаходиться цінність самої особистості. Наявність творчої уяви, яка реалізується в конкретній діяльності, має перевагу над пасивним, марним мрійництвом, свідчить про високий рівень розвитку особистості.

Діяльність уяви залежить від досвіду, комбінаторних здібностей, потреб та інтересів особистості (Л.С.Виготський). Природно, що досвід дитини помітно бідніший, ніж досвід дорослої людини, поступається характер комбінаций, уявлень, якими володіє дитина. Своєрідність комбінаций, що виникають у дітей,

багатство фантазії пояснюється деякими психологами як прояв слабкості критичного мислення дитини.

Інтенсивно розвиваються уявлення фантазії у дітей молодшого шкільного віку. Цьому сприяє процес навчання і виховання, в ході якого дитина знайомиться з дуже широким колом предметів та явищ. Однак серед молодших школярів є діти з дуже бідними уявленнями, є діти, що не вміють довільно викликати уявлення та оперувати ними. З такими дітьми потрібно багато працювати, збагачувати їх реальні уявлення, тренувати їх в умінні робити вольові зусилля для того, щоб довільно викликати те чи інше уявлення. Вчитель повинен проводити спеціальну роботу з дітьми по формуванню у них уяви систематично. Молодший шкільний вік вважається сензитивним для розвитку цього пізнавального процесу.

Щоб розвивати уяву, треба знати рівень її у дітей на даному етапі. Існує діагностика рівня розвиненості уяви і дітей молодшого віку, розроблена О.М.Д'яченко. Слідуючи їй, можна виявити п'ять ступенів сформованості уяви. Методика проведення дослідження спирається на такий прийом: дитині пропонується малюнок-фігурка (зображення елемента предмету чи простої геометричної фігури) і завдання вигадати і домалювати деталі, яких не вистачає. Перший рівень характеризується тим, що дитина або зовсім відмовляється від зображення (мотивуючи, що не вміє придумувати), або не домальовує заданий елемент, а малює поруч щось своє. Цей рівень вважається найнижчим. Другий рівень – дитина домальовує фігурки, але малюнки носять схематичний характер, контурні, позбавлені деталей. На третьому рівні діти теж домальовують фігурку, але вже з окремими деталями. Четвертому рівню відповідає зображення досліджуваним окремим предметів, але вже включених в який-небудь уявний сюжет. Діти, яких можна віднести до п'ятого рівня, використовують фігурку якісно по-іншому. Якщо у дітей I-IV рівнів вона виступала як основна частина малюнку, то в цьому випадку фігурка включена як один із другорядних елементів у втіленому образі.

Роботу по формуванню уяви вести треба і з учнями нижчих рівнів її розвиненості через навчання спостережливості, розвиток волі, і з сильними дітьми, які повинні реалізувати свої здібності і творчі сили, прагнення до нових яскравих вражень. Велике значення має включення школяра в роботу творчих гуртків (образотворчих, літературних, технічної творчості). В цьому сенсі заслуговує уваги образотворчий гурток або студія, заняття в якій мають великі резерви для розвитку уяви творчої. Враховуючи вікові особливості учнів, рівень їх вмінь, гурток образотворчого мистецтва слід комплектувати по групах: в один гурток зараховувати учнів першого-третього класів, у другий – четвертого-шостого класів, не більше 10-15 чоловік в кожному групі. Змістом занять гуртка дітей початкових класів може бути окрім малювання і ліплення, і паперова пластика, й народні промисли, розпис тканин, предметів побуту, виготовлення ляльок для шкільного театру; те, що виготовляється дітьми в студії, може бути корисним і в якості оформлення шкільного приміщення, і як подарунок близьким чи друзям. В такій діяльності розвивається не тільки ява, а й здібності,

майстерність руки. Дуже важливо, щоб вже з дитячих років кожна людина мала змогу здійснювати руками свої задуми. Дитячі пальці – джерело здібностей і обдарованості дітей, від них ніби йдуть тонесенькі струмочки, що живлять творчу думку.

Вік від 7 до 11 характерний тим, що дітям подобається малювати. Завдяки малюванню реалізуються найважливіші потреби людини: потреба в активному освоєнні світу, потреба в діалозі, взаємодії з іншими людьми. Дитячий малюнок примітивний, тому що діти малюють предмет так, як вони собі його уявляють, а не так, як бачуть, але він не позбавлений емоційності і деколи навіть символічності. Доки дитина виявляє цікавість і бажання малювати, потрібно її вчити. Без цього розвиток творчих сил неможливий. Вчити в тій послідовності, “яку підказують здібності дитини, на такому змісті і тими способами малювання, які природно, не пропускаючи необхідних сходинок оволодіння дітьми малюванням, ведуть їх до “зони найближчого розвитку” (С.Левін).

Найважливіша особливість уяви, що сприймає участь у творчій діяльності художника – її значна емоційність. Навчання дітей в образотворчій студії повинно бути наповнене емоційним та пізнавальним змістом. Керівник повинен організувати заняття так, щоб вони були святково цікавими. Для цього в плануванні своєї роботи вчитель ґрунтується на ведучій діяльності молодшого шкільного віку – грі.

Чи варто придумувати щось нове, коли у нас є казки – невичерпне джерело народної мудрості і простір для фантазії. Краще не придумасш для роботи з малюками, ніж казка. Прочитавши казку в студії, вчитель обговорює з дітьми їх враження, чому повчає твір, які сцени найбільш яскраві і підійдуть для зображення. Таким чином учні готуються до створення ілюстрації.

Казку діти можуть створювати і самі, і не тільки розповісти, а й намалювати. Вчитель звертає увагу дітей, що головне у казці – боротьба добрих сил з лихими, конфлікт, і, звичайно ж, перемога добра. Ілюстрацію до казки можна виконувати в будь-якій техніці: живопису (акварель, гуаш, монотипія (графіки), чорна туш, продрапування по воску), змішаній техніці, аплікації, мозаїки.

Не тільки фантазію, а й мовлення, акторські здібності розвиває постановка вистав, інсценізація казок, мініатюр. Для вистави декорації, костюми готуються самими дітьми. Звичайно, потрібна буде допомога старших учнів і майстерне керівництво вчителя. Діти 9-10 років можуть створити дуже оригінальні об’ємні маски-голови для персонажів в техніці паперової пластики (в основі маски – куля або циліндр з паперу, склесений і розмальований фарбами чи оздоблений аплікацією).

Заняття гуртка, як правило, починаються восени. Осінь прекрасна своїми барвами, яскравими днями бабиного літа і сумом дощів. Цей стан природи надихав і надихає поетів та художників, і тільки сліпий не може помітити цього дива. Прогулянка в сад чи до парку для самих юних художників дасть багато вражень, які стануть поштовхом для творчої роботи, якщо їх активізувати.

Вчитель має навчити дітей спостерігати, помічати, і в той же час не збити природного порядку розвитку учнів, визначеного віком. Щоб зацікавити, активізувати дітей, можна провести змагання: хто більше, точніше, цікавіше запам'ятає те, що побачив; погратися в ката-мишки, пробігтися наперегін. Під час прогулянки таким чином діти бачитимуть не тільки пейзаж, а й людину в русі, треба тільки звернути їхню увагу. Учні подоросліше можуть зробити накидки з натури, по пам'яті. А потім в студії вже створити композицію на тему прогулянки.

Тематичне малювання повинно заторкнути емоційний досвід, справжнє переживання дітей. Допоможе бесіда про враження від походу в парк, садок.

Звичайно, лише прогулянкою не варто обмежуватися. Походи, багаття, ночівлі під відкритим небом, поїздки до інших міст, екскурсії в музей чи на виробництво – все це поповнює емоційний та життєвий досвід учнів, збагачує їх зорові уявлення новими образами. Без цього неможливий розвиток уяви, бо вона не розгортається на порожньому місці. Для того, щоб почати фантазувати, людина повинна побачити, почути, отримати враження і утримати їх в пам'яті.

Розвиток уяви в навчанні малюванню відбуватиметься ефективніше, якщо застосовувати деякі прийоми, спрямовані на загальний розвиток пізнавальних процесів. Можна використати образну передачу фарбами почуттів, навіяних музичним твором (після безпосереднього прослуховування), різних звуків (оркестру, гудка, свисту). Фантазію дітей в потрібне русло спрямовують творчі завдання та ігри. Наприклад, творча гра “змішування ознак різних предметів” базується на найпростішому способі створення образів – аглютинації, яка передбачає “склеювання” різних якостей, властивостей, частин, які в житті не з'єднують. Учні зображують вигаданий предмет, описують результат і проводять колективне обговорення кожної комбінації. Такі вправи, як домалювання картини на основі трьох різнокольорових смужок паперу, домислення з уяви образів на основі схематичного зображення предметів, зміна конструкції вже існуючих предметів таким чином, щоб вони виконували принципово нові функції – ці та подібні завдання запропоновані педагогами О.С.Ніколенко, Л.А.Онищук, С.О.Сисоевою в спеціальній програмі “Творчість”, адресованій вчителю для розвитку творчих можливостей молодших школярів.

Цікавим і корисним для юних художників може стати ознайомлення з творами відомих митців живопису. Демонструючи репродукцію, наприклад, портрету, керівник в бесіді з'ясовує, хто зображений, характер персонажу, звертає увагу на позу, вираз обличчя, а учні висловлюють здогадки, зображена людина сучасна, чи картина написана давно. Далі дітям пропонується за бажанням прийняти на себе роль зображеного на картині, “вжитися” в його образ, прийняти ту ж позу, вираз обличчя, відчувати в собі ті ж риси характеру і коротко розповісти про себе від імені свого героя, домисливши, що з ним було до і після миті, яка відтворена на картині. Розвивається пізнавальний інтерес і працює фантазія.

Постійна, цілеспрямована робота над розширенням можливостей творчої уяви школярів обов'язково дасть позитивні результати для всього суспільства.

Сьогодні можна вважати доведеним, що люди, підготовлені до творчості, набагато швидше адаптуються не тільки в мистецтві чи науці, але й на виробництві, краще освоюють та виконують свою роботу, приносять більше користі.

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ РУЧНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.

(А. С. Чума к).

Державна національна програма "Освіта" Україна ХХІ століття", ставить вимогу до національної спрямованості освіти, яка повинна бути тісно пов'язана з національною історією і народними традиціями, про збагачення культури українського народу і необхідності введення в навчальний процес вивчення народних ремесел та залучення підростаючого покоління до національної культури.

Звертаючи увагу на розвиток суспільства, доцільно наголосити, що трудова діяльність дітей розпочинається в сім'ї. Народна педагогіка акумулювала в собі досвід трудового виховання підростаючого покоління, готуючи молодь до майбутньої праці, при цьому надаючи фах, за яким в майбутньому буде працювати молода людина. В своєму дослідженні Т.А.Стефановська наголошує на тому, що: "Сім'я основний інститут соціалізації особистості школяра" (4, с. 187), тому доля молоді залежить від попиту на ринку праці, відповідно до якого і готує сім'я дитину.

Загальновідомо, що з давніх давен суспільство засуджувало неробство, а праця вважалася першоосновою життя і матеріального забезпечення сім'ї. Дітей з раннього віку залучали до прекрасного, збуджуючи потяг до праці, як психологічно так і морально. В своїх дослідженнях М.Г.Стельмахович, розглядаючи залучення підростаючого покоління з раннього віку до прекрасного зауважував, що: "... залучення до прекрасного починається дуже рано, з колискової пісні, ..., любові, ніжності, людяності та добра, а також з дитячої іграшки..." (3, с. 213). Таким чином ми маємо можливість дослідити потребу суспільства в ранньому залученні підростаючого покоління до розвитку особистості та впливу на неї ручної художньої праці.

В своїй основі ручна художня праця спрямована не тільки на формування у дітей естетичного смаку та розуміння прекрасного, емоційних почуттів, любові до навколишнього середовища, вона перш за все активізує думку, фантазію, розвиває здібності до трудової діяльності, творчості, відповідає вимогам програм з трудового навчання, формує вміння необхідні в подальшому житті та практичній діяльності, розвиває певні вміння та навички при виконанні виробів декоративно-прикладного характеру.